



La diversitat cultural i el teatre

- 16 de maig del 2019 a les 20.00 h
 - Sala d'actes Centre Cultural La Llacuna, Andorra la Vella
- Dins la setmana de celebració del Dia Mundial de la Diversitat Cultural del Comú d'Andorra la Vella

Irina Robles i Oliveras

Actriu, directora teatral, responsable de l'escola L'Animal Escola de Teatre



▲ Currículum

Irina Robles i Oliveras, Barcelona, 1983.

És llicenciada en la modalitat de text i postgraduada en teatre i educació per l'Institut del Teatre de Barcelona.

Actriu i actualment professora i directora de la seva pròpia escola de teatre, L'Animal Escola de Teatre.

Sempre vinculada al món de les arts escèniques i la cultura popular d'Andorra, ha estat la directora artística de l'Escena Nacional d'Andorra durant dos anys i coordinadora de la 14a i 15a Mostra de teatre jove d'Andorra.

Ha treballat com a actriu sota la direcció de Carme Portacelli, Cesc Gay, Joan Castells, Ester Nadal i Antonio Simón, entre d'altres, en espectacles que s'han pogut veure a Andorra, Barcelona, Madrid i Foix.

També ha participat en altres mitjans com l'audiovisual i el radiofònic, com a actriu, en locucions i publicitat, i ha format part de dues expedicions com a actriu cooperant de Pallassos sense Fronteres.

Com a directora d'escena l'hem pogut veure dirigint espectacles populars com ara *El Pessebre Vivent d'Engordany* o *Els Pastorets de Folch i Torres* de Sant Julià de Lòria i dirigint diferents companyies del país. També ha treballat com a *coach* d'infants per a la sèrie *Félix* de Movistar Plus.

Bona tarda i moltes gràcies per compartir una estona del vostre temps a reflexionar sobre el teatre i la diversitat cultural, dins d'aquestes jornades que ens permeten conèixer-nos una mica més i fer un tastet de les diferents cultures que convivim a Andorra.

Gràcies, Àngels i a la SAC per convidar-me, i sobretot gràcies, perquè quan se't proposa el repte d'exposar la teva veu davant d'un públic i parlar d'un tema concret, t'obliga a parar, reflexionar, ordenar les idees, ressituar-te en el món i a treure'n conclusions. I això, per a mi, és molt important, ja que el ritme de vida agitat fa que aquests moments siguin escassos de trobar i molt preuats.

Quan des de la SAC em van proposar fer aquesta conferència (diguem-ne xerrada, que així traiem una mica de pressió) se'm feia difícil visualitzar com enfocar-ho i per on començar a desgranar el tema. Bàsicament perquè hi ha molts aspectes interessants que se'n deriven; i concretament jo parteixo d'un punt complicat... I és que les tres paraules que conformen el títol m'apassionen: *teatre, cultura i diversitat*. Què més es pot demanar?

Organitzaré la xerrada en 3 blocs:

- Una primera part en què parlarem del teatre com a reflex de la societat. I com són d'importants les escoles de teatre per generar ponts de diàleg entre cultures.
- Una segona part molt peticona per reivindicar el teatre popular com a identitat d'una comunitat.
- I un últim bloc que vull dedicar a la diversitat dels personatges: estereotips culturals. Veurem com els actors *racialitzats* busquen fer-se el seu lloc dins la indústria del teatre i del cinema europeu i americà. I ens centrarem en com un mateix personatge ha estat interpretat per diferents actors o actrius de cultures diferents al llarg de la història.

Protegir-comprende-promoure

Partim de la base que la cultura és un valor indispensable per al desenvolupament de l'ésser humà. I per tant l'hem de protegir, comprendre i promoure. I això implica també els nostres polítics; és importantíssim que entenguin quin impacte pot tenir un espectacle més enllà de l'impacte econòmic: el teatre té el poder no només d'entretenir i emocionar sinó d'educar, generar opinió i esperit crític, moure consciències i cultivar l'esperit. En una societat saludable les arts escèniques i la cultura han d'ocupar un lloc prioritari en els espais públics.

Andorra, com tots els països, és un univers plural, i per això hem de consolidar un espai de convivència entre les diferents cultures, llengües i tradicions que la formen. I aquestes han de poder veure's reflectides als escenaris.

Els esforços per protegir les manifestacions de la diversitat cultural, en un món marcat per la barreja i la interacció de cultures, han de tenir una importància significativa tant per als governs nacionals com per a la comunitat internacional o grups i associacions d'àmbit local.

La societat andorrana, o la catalana, canvia, es transforma, cada vegada ens obrim més al món, a la globalització; i com que la societat canvia, el teatre es veu abocat a reflectir aquesta realitat. Hem de tenir actors i actrius diversos, pur reflex de la societat. Les arts escèniques han de representar la societat moderna, basada en la diversitat cultural i ètnica, i esdevenir així un univers artístic que integri la societat que el rodeja.

Com podem fer que la diferència, la diversitat o la discapacitat en les arts no només sigui una quota o una sèrie d'iniciatives individuals, sinó un fet estructural? Aquest és el repte. Com pot el teatre ser rellevant per a la nostra societat i ajudar-nos a crear-ne una de millor si no reflecteix la seva composició?

Penso que la manca de diversitat social i cultural a les arts és un dels desafiaments més urgents que està enfrontant la indústria teatral i cinematogràfica.

En les grans ciutats com Barcelona, Madrid, París o Londres, el nombre de minories ètniques ha augmentat moltíssim els darrers anys.

Això implica que hem d'anar més enllà del tòpic: actor *normal*, blanc, masculí, atractiu i de classe mitjana. Fer teatre no pot ser, sota cap cas, un luxe obert exclusivament a persones blanques de classe mitjana. Sabem que els joves actors i actrius de les minories socials i culturals s'enfronten a múltiples obstacles, dificultats sovint soterrades per la indústria.

I és per això que s'ha de garantir l'accés a les mateixes oportunitats de treball, formació i desenvolupament. Oportunitats per a tothom i sense prejudicis.

Entenem que actors i actrius han de ser contractats pel seu talent, professionalitat i esforç, per mèrits propis vaja, més enllà del seu grup social, cultural, ètic, econòmic, o religiós.

Com s'aborda el problema?

El canvi ha de ser més profund i estructural de com s'està abordant fins ara, si volem transformar el corrent principal. Necessitem dramaturgs que escriguin històries de realitats diferents, actors que les expliquin des de la seva identitat, directors que les vulguin explicar a la seva manera. Productores que hi apostin i programadors que vulguin portar aquestes històries als seus teatres perquè consideren interessant que siguin escoltades.

És per això que el paper dels teatres, les escoles de teatre per a infants i joves, les extraescolars teatrals i els programes de divulgació són tan vitals, així com la promoció de textos i tradicions més enllà del cànon occidental.

Tenint en compte que la societat actual es caracteritza per la seva pluralitat i la seva diversitat cultural; els centres educatius, i especialment les escoles de teatre, ja que és el tema que ens ocupa, són un reflex de la realitat. Per això les aules són el lloc idoni per desenvolupar i afavorir actituds i conductes positives cap a les persones d'altres cultures, propiciar altres formes de percebre el món i les diferències; valorar la convivència intercultural com a font d'enriquiment i intercanvi i no de conflicte.

Hem de pensar que el teatre és una de les expressions artístiques que millor promocionen la participació, el diàleg i la creativitat com a valors fonamentals d'una societat.

El teatre, tant si exercim d'espectadors com d'actors, és una experiència que ens obre a altres 'mons reals o possibles', i com que es basen en la ficció, és una aturada en la quotidianitat, ens proposa experiències diferents de les que estem acostumats i promou altres formes de relacionar-nos.

El teatre és un catalitzador de respecte i integració social que ens permet aprofundir sobre el coneixement d'un mateix i dels altres, en un marc de llibertat cultural.

És interessant veure com a l'escola de teatre ens arriben molts alumnes que tot just acaben d'instal·lar-se a viure a Andorra i el primer que fan és apuntar-se a teatre. Per què? Perquè, a més de ser un lloc per desconnectar de les nostres rutines, és un punt de trobada, d'intercanvi

i de relació amb altres persones, que ens permet conèixer gent que ve d'àmbits i llocs molt diferents, fer noves amistats i conèixer noves realitats.

Fins i tot fer teatre o anar al teatre pot ser una bona excusa per aprendre l'idioma del país per als nouvinguts.

Dins d'una aula de teatre, d'entrada, no ens cal parlar un mateix idioma a tots els participants, perquè encara que tinguem diferents maneres d'expressar-nos, d'expressar la nostra cultura, potser amb llengües diferents fins i tot, el riure, la complicitat, l'odi, les grans passions i l'emoció són universals.

Tots som diferents i únics, tots tenim característiques i qualitats úniques, però el teatre genera una sensació que tots som part d'un tot.

A les classes de teatre es plantegen conflictes. Perquè hi hagi teatre necessitem un conflicte. Perquè Shakespeare escrigui la tragèdia de Romeu i Julieta, necessita dues famílies enfrontades i enemigues perquè l'amor dels dos joves protagonistes sigui impossible. Aquí neix el conflicte i per això ens interessa la història que ens explica Shakespeare. Què passarà? Com s'ho faran els dos enamorats per superar els obstacles del destí, perquè l'amor venci l'odi que es professen les seves famílies? Com ho resoldran?

És des d'aquí que a les classes de teatre podem originar espais de diàleg. És des dels espais de creació amb nens i joves des d'on observem el món, parlem i escrivim fent de dramaturgs dels temes que ens interessin. Des d'aquí podem crear joves que creguin en la transformació social, crear un nou teixit social de ciutadans compromesos, crítics i conscients del món que vivim i de la seva diversitat.

No hem d'oblidar que el teatre és acció, imaginar i posar en escena realitats possibles, és acció. I l'acció és transformació. Sempre. A l'espectador, quan observa aquesta escenificació d'una realitat fictícia, el reflex li retorna i el convida a reflexionar.

Per tant, el teatre com a reflex de la societat ens permet prendre consciència de la multiculturalitat, parlar dels temes que ens preocupen i oferir una mirada diferent perquè el públic pugui interpretar per poder pensar després. On acaba l'actuació és on comença la feina de l'espectador: qüestionar-se, compartir pensament, prendre partit i transformar si ho considera oportú.

Teatre popular

Existeixen fets artístics que ens uneixen com a poble, que parlen de la nostra identitat. I és aquí on m'agradaria fer una petita paràdeta per parlar de la importància del teatre popular, per fer una crida a fomentar la protecció i la difusió del patrimoni cultural i immaterial com ho són les tradicions.

El teatre popular és aquell que fa el poble per al poble. El fet que les representacions es facin en un lloc públic, habitualment dedicat a altres coses, suposa la transformació de l'espai quotidià en un lloc amb noves dimensions que acullen la representació de l'imaginari local. La representació a la plaça pública o en espais



El Pessebre Vivent d'Escaldes-Engordany el 2017

oberts suposa també l'absència d'un únic punt de vista i d'un sol escenari, ja que els actors són observats des de diversos llocs. Es barreja així la quotidianitat amb la novetat de l'espectacle. El teatre popular és un fenomen que a Catalunya, per exemple, és immensament ric amb tota mena de representacions, tant al carrer com a cobert. Passions per Setmana Santa, retaules, Pastorets, processions, cercaviles, balls parlats, representacions de caràcter religiós..., tot això conforma aquest patrimoni immaterial tan interessant. Alguns exemples que tenim ben a prop: *El cant de la Sibil·la*, *El retaule de Sant Ermengol*, *el Cercamon*...

A Andorra tenim un exemple claríssim de com el teatre popular pot representar la nostra identitat i esdevenir retrat d'una època: el *Pessebre Vivent*. Dirigit per Esteve Albert, es va convertir en un important reclam turístic dels anys 50. Un espectacle senzill però autèntic fet per la gent del poble i que mostrava escenes de la vida quotidiana andorrana.

El *Pessebre Vivent* és la representació teatral del naixement de Jesús de Natzaret que barreja danses tradicionals, música popular catalana i andorrana, personatges característics de les valls d'Andorra (com els contrabandistes o caçadors d'isards). Descriu oficis antics molt nostrats com els paraires, trementinaires, fargaires i forjadors... Fins i tot ens parla de menjars típics com la coca masegada, les truites, l'elaboració de la *condació* del vi, l'allioli de codony. I tot això ho fa amb el llenguatge i les expressions populars dels nostres padrins, moltes de les quals ja s'han perdut. En definitiva, el *Pessebre Vivent* d'Engordany és un retrat de la cultura popular, dels usos i costums de la vida andorrana.

Cuidem aquestes tradicions, fem valdre la cultura popular, sumem sinergies amb les entitats culturals del país. Unir tradició amb modernitat ens obre un ventall de possibilitats artístiques infinites.

El personatge

Els personatges no tenen ànima, els actors habitem la pell dels personatges i els donem vida. Posar-nos en la pell de l'altre. M'encanta la idea de vestir-nos amb la pell del personatge. És dels conceptes més bonics que té el teatre. Quan un actor mexicà es posa a la pell de Hamlet i acaba, es treu el personatge i potser aquella pell l'està habitant un altre actor rus, a l'altra punta del món, que li dona una personalitat, un parlar, un caminar, una mirada diferent. Única.

Pel que fa als personatges, hi ha una diferència entre el teatre i les altres arts escèniques. El teatre ens permet fer volar la imaginació i sortir de la realitat convencional. D'aquesta manera, a dalt de l'escenari podem creure en realitats diverses sempre que ens la facin versemblant. La fantasia del teatre ens permet pensar que dos germans puguin ser d'ètnies diferents. O que cada fill pugui ser d'un grup ètnic divers. El conflicte, la història, s'imposa per davant de l'ètnia del personatge i de l'actor que la interpreta. Per què no un rei Lear negre amb tres filles blanques i que parlin llengües diferents? Aquesta podria ser perfectament la idea de posada en escena del director; si ens expliquen bé la història, si la proposta artística té versemblança, ens ho empassarem.

L'òpera en aquest aspecte sempre ha anat un pas per endavant. Què passa? Doncs que la part tècnica a vegades s'imposa i fa que ens trobem una *Madama Butterfly* (que, segons indica l'autor en les seves acotacions, hauria de ser una dama japonesa) interpretada per una actriu catalana de la talla de Montserrat Caballé. O ens trobem una cantant lírica xinesa interpretant el personatge de Carmen.

Per cercar l'actor o actriu que doni vida a un personatge, el director pot decidir tenir en compte les descripcions físiques que el dramaturg inclou sobre els personatges, juntament amb les opinions que els altres personatges expressen sobre ell o bé tenir en compte la imatge col·lectiva que tenim del personatge quan es tracta d'algun ésser mitològic, fantàstic o personatge històric, per exemple. Aquestes descripcions seran alguns dels aspectes que el director valorarà a l'hora d'escollir quin perfil d'actor ha de cercar per al paper.

Coses que tindrà en compte el director a l'hora d'escollir l'actor? Per exemple, sobre l'aspecte físic: l'autor ens especifica l'ètnia, el sexe i l'edat? Ens descriu trets fisonòmics? Complexió o característiques especials? I pel que fa als aspectes socials, en coneixem la nacionalitat? En quina llengua parla? Potser guarda algun accent del seu poble natal? Estrat social al qual pertany o lloc que ocupa en la col·lectivitat? Aquestes poden ser pistes per buscar un actor o actriu que encaixi amb el perfil del personatge, evidentment sempre que compleixi amb els altres requeriments artístics que estigui buscant el director (bon professional, bona qualitat interpretativa...).

Però no sempre el director fa cas al dramaturg, i sovint es decanta per un altre perfil d'actor que va més a favor de la seva proposta artística i conceptual i que s'allunya de la idea de l'autor per crear el seu propi univers.

Hi ha un altre tema que em sembla important destacar i és el dels estereotips culturals al teatre: els prejudicis sobre les diferents nacionalitats, l'ètnia gitana, les diferències nord-sud i el diferent valor que d'entrada es dona a una vida segons l'origen, l'ètnia, el sexe o les creences. I com s'evidencia en els personatges que cada nacionalitat interpreta en un imaginari col·lectiu.

Us proposo un joc. Pensem en actors de diferents nacionalitats i imaginem quin personatge li adjudicariem. Si pensem en un argentí, ràpidament l'ubiquem com a psicòleg. A un anglès segur que li atorguem un sentit de l'humor ben agut i per exemple segur que ens encaixa com a bon majordom. Una cubana segur que brodarà el paper de dona de la neteja. Un andalús serà el cambrer més divertit del repartiment. Una senegalesa segurament (sempre) farà el paper de prostituta. La francesa serà la *femme fatal*. L'italià serà l'atractiu seductor de la història. El xinès serà un turista despistat i el rus serà un mafiós. I l'andorrà? (S'ha de dir que aquest crea opinions contradictòries, segurament perquè ens toca de ben a prop...) Ens encaixaria com a pagès? Contrabandista? O tal vegada com a banquer privilegiat?

Per sort, no tots els creadors i directors es deixen guiar pels estereotips. Si fos així, els actors i actrius tindríem ben poc recorregut a l'hora d'interpretar diferents personatges.

Però segueix sent important trencar aquests tòpics que ens aporten poca cosa més que uns personatges sense profunditat. Això sí, segurament ens funcionaran bé per a una comèdia d'embolics.

Cal lluitar en conjunt pel respecte a la diversitat cultural des d'un enfocament no occidental o eurocèntric i no estereotipat, i sobretot apostar perquè qualsevol actriu o actor, tingui la identitat que tingui i provingui de la cultura que sigui, tingui igualtat d'oportunitats per fer un personatge protagonista, lliure i a favor de la creativitat del director.

I també cal fer un canvi de xip com a espectadors: veure algú que parla diferent que tu a l'escenari, o que és d'una ètnia diferent de com tu t'has imaginat el personatge no ha de ser alienant. També hem de derrotar la idea que no podem connectar-nos a les emocions d'una altra persona si no tenim la mateixa experiència física de viure.

Això és tràgicament poc imaginatiu! La diversitat real ha de sorgir d'erosionar allò que percebem com a *normal* i reflectir-se a l'escenari.

Darrerament hi ha hagut molta polèmica sobre els actors i les actrius *racialitzades* (és així com es fan dir, tot i que no tinc clar que sigui ben bé el concepte adequat) Aquest col·lectiu demana fermament als directors de Catalunya que garanteixin que tothom pugui optar als papers protagonistes.

Els actors racialitzats s'han unit per fer una demanda al Teatre Lliure i exigir que s'ha de trobar el millor actor que explicarà aquella història concreta independentment del seu color de pell.

Les actrius negres també fa temps que lluiten unides contra els prejudicis. Veiem als teatres que acostumen a tenir papers de prostitutes, de dones de la neteja, treballen al camp, o són personatges que exerceixen de cuidadores. Òbviament respon a una part de la realitat de les dones migrants que treballen a Europa. El problema és quan només se'ls assignen aquest tipus de rols.

Per lluitar contra aquesta xacra han nascut associacions d'afrodescendents que lluiten pels drets dels actors racialitzats, com ara De Black View o Limbo.

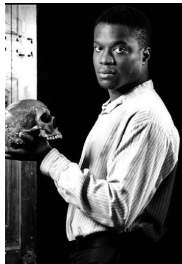
Si posem el punt de mira al cinema, la lluita per la diversitat, la igualtat i la representació en un entorn tan important com ho és la indústria de Hollywood ha estat molt present els últims anys i s'ha parlat molt de la manca de *diversitat* al teatre i cinema americà. Mantinc l'esperança que els membres de la indústria comencin a emprendre accions per crear contingut que reflecteixi millor el món en què vivim, i segur que la taquilla els recompensarà per això... De fet, comença a passar, hi ha un interès real.

M'agradaria parlar ara de com diferents directors, de teatre, cinema o òpera, s'han imaginat el mateix personatge. Els personatges són universals i demanen coherència, però permeten ser imaginats de diferents maneres. La Julieta de Shakespeare és diferent en la pell de cada actriu. Un mateix personatge ha pogut tenir diferents nacionalitats, color de pell i admirar plats culinàries ben diversos.

M'interessa que ens fixem en com cada director, sota la mirada de la seva cultura, ha imaginat els següents personatges dramàtics universals: Hamlet, Otel·lo i Madama Butterfly. I com diferents actors els han donat vida.



Hamlet – Laurence Olivier
thredlist



Hamlet. Ladi Emeruwa
de la Companyia del
Globe Theatre



Hamlet amb actors
amb capacitats
especials

Fu Xiro, actor japonès
representant Hamlet



Othello – Daniel Albadalejo



Othello - Laurence Fishburne



Othello- Mario Del Monaco



Othello- Arnold Azrikan



Othello – James Earle Jones



Othello- Plácido Domingo



Butterfly- Montserrat Caballé



Martina Arroyo in the title role of Puccini's Madame Butterfly.
Photo: Louis Milerman/Steingarten Opera
Butterfly- Martina Arroyo



Butterfly- Maria Callas

M'he centrat en aquests tres personatges, però en trobaríem molts altres exemples per a cada personatge de la història del teatre (rei Lear, Julieta, Juli Cèsar, Tartuf, Mare Coratge...)



Butterfly – Latoria Moore

**Una anècdota: el tenor espanyol Plácido Domingo va rebre aquest reconeixement del públic durant una hora i vint minuts el 30 de juliol de 1991, després d'interpretar l'"Otel·lo" de Verdi a l'Òpera Estatal de Viena. Aquella nit triomfal, el gran cantant madrileny va haver de tornar a l'escenari de l'Òpera un total de 101 vegades. Batia així el rècord que ostentava el seu col·lega italià Luciano Pavarotti (1935-2007), aplaudit durant 67 minuts després de la seva actuació a "L'elisir d'amore", òpera còmica de Gaetano Donizetti.*

A continuació comparteixo un recull d'actors que mitjançant la caracterització han transformat el seu físic i accent per adequar-se a la nacionalitat o ètnia del personatge.

Fisher Stevens a 'Short-Circuit'

Alguns *blanquejaments* (traducció literal del terme creat als EUA per referir-se a la tendència hollywoodiana d'escollir actors i actrius de pell blanca davant els d'altres procedències) han arribat al límit al llarg de la història.

En aquest cas poc cal dir, només cal veure la imatge d'un Stevens caracteritzat com l'enginyer indi-americà Ben Jabituya.



Mickey Rooney a 'Breakfast at Tiffany's'

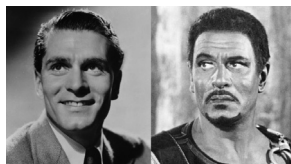
La pel·lícula de Truman Capote és un clàssic indiscutible, però totalment criticable per l'horrible caricatura que van fer adoptar a Mickey Rooney en caracteritzar-lo com a Mr. Yunioshi en comptes d'escollir un actor japonès.

El productor Richard Shepherd va afirmar *a posteriori* que hauria volgut contractar un actor japonès per al paper, però això evidentment no va passar.



Lawrence Olivier a 'Otel·lo'

Corria l'any 1966, en ple moviment pels drets civils als EUA, però ningú no va tenir cap dubte a imaginar-se Lawrence Olivier com a persona negra, ja que va fer un bon càsting i simplement li van pintar la cara de negre. Va rebre fins i tot una nominació a l'Oscar.



John Wayne a 'The Conqueror'

Una icona del *western* americà va ser l'opció escollida per esdevenir un emperador mongol. És més, era una pel·lícula que tenia lloc a l'Àsia, però no va tenir cap actor procedent d'aquest continent.



Johnny Depp a 'The Lone Ranger'

A l'actor li van caure unes bones esbroncades per encarnar el paper d'un guerrer nadiu americà (i això que ell mateix va afirmar tenir-hi arrels familiars).



'Exodus'

A la gent no li va fer molta gràcia trobar-se una pel·lícula bíblica d'israelites *versus* egipcis en què només hi havia actors anglesos, australians i blancs nord-americans en els papers principals. De fet, es va crear fins i tot un *hashtag* (#boycottexodusmovie) en contra d'aquesta pel·lícula de Ridley Scott.



Tots aquests exemples ens poden semblar divertits, però són el clar exemple de com productors o directors, en comptes d'abraçar la diversitat cultural, han preferit apostar per l'actor caucàsic. Evidentment els directors poden voler treballar amb els seus actors fetitxes o amb actors que saben que els proporcionaran un gran taquillaatge, i òbviament estem d'acord que un actor s'ha de poder posar a la pell de qualsevol personatge, és la seva feina. Però sí que penso que hi ha límits. I que és important envoltar-nos d'un equip divers i ric. I que en cada producció ens hem de parar a pensar si aquest paper no l'hagués pogut fer un actor de la nacionalitat que requeria la història.

En conclusió, s'ha de continuar picant pedra per aconseguir un canvi significatiu en la inclusió real de les diverses cultures. I tenim molts reptes pendents per seguir-hi treballant.

Com posar en escena diversos idiomes, accents i veus. Aquesta és una de les assignatures pendents, per exemple a Catalunya, on es prioritza el català neutre i central en comptes de mantenir les peculiaritats dels dialectes i accents que són la identitat de les diferents comarques. O explorar maneres en què les diverses cultures poden, activament, de manera productiva i creativa, reunir-se en pràctiques teatrals desafiant noves formes teatrals. Anant més enllà de la tolerància o polítiques d'identitat.

Proposo pensar en les oportunitats creatives que poden sorgir si dramaturgs, directors, dissenyadors i actors, anem a favor de la diversitat cultural. Aprofitar els escenaris com a llocs per a la creació i recerca de fórmules culturalment diverses per a l'enriquiment mutu, l'intercanvi de maneres de fer i buscar a partir d'aquí noves possibilitats estètiques.

I també cal seguir cuidant les tradicions i alhora estar oberts al món; si ho fem en la nostra quotidianitat, al teatre s'hi veurà representat.

Feu teatre, aneu al teatre, perquè ens obre un món a les diverses realitats. I la gent que està en moviment, que viu en una dimensió intercultural i transcultural, que treballa i pensa dins d'ella, és inevitablement més rica i té més maneres de comunicar-se amb les altres persones.